

Paweł Robak

TROSKA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO O OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

WPROWADZENIE

Kościół katolicki swoją troską otacza każdego człowieka. Jako instytucja, poprzez działanie swoich organów, w sposób bezpośredni wspiera swoich wiernych. Stosunek Kościoła katolickiego do osób z niepełnosprawnościami ewoluował wraz z rozwojem cywilizacji. Określały go przede wszystkim dominujące na danym etapie rozwoju człowieczeństwa oraz rozwoju historii poglądy filozoficzne czy też społeczne. Istotną rolę miały także wierzenia religijne, system wartości, a także obyczaje i miejscowe zwyczaje. Na przestrzeni wieków można wyróżnić różne podejście ludzi do osób z niepełnosprawnościami. Zaczynając od postawy izolacji aż do dyskryminacji i wyniszczenia. Nauczanie Chrystusa stało się inspiracją do zmiany stosunków ludzi wobec osób niepełnosprawnych, chorych czy też odrzuconych. Szczególnie ważne i istotne są Jego słowa zapisane w Ewangelii według św. Mateusza: „Wszystko co uczyniliście jednemu z moich braci najmniejszych, Mnieście uczynili” (Mt 25,40)¹.

Czym zatem jest niepełnosprawność? Według encyklopedii PWN – niepełnosprawność – to ograniczenie lub brak zdolności do wykonywania

MGR PAWEŁ ROBAK – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Polska; e-mail: pawel.robak@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0003-2393-6189>

¹ Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, wyd. 5, Pallottinum, Poznań 2008.

czynności, w sposób lub w zakresie uważanym za normalny dla człowieka, wynikające z uszkodzenia i upośledzenia funkcji organizmu².

1. GODNOŚĆ OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

Dziś oczywiste staje się stwierdzenie, iż ludziom z niepełnosprawnościami powinna przysługiwać taka sama godność osobista i religijna jak pozostałym członkom społeczeństwa. Stwierdzenie to wydaje się z perspektywy obecnych czasów w pełni uzasadnione. Osiągnięcie jednak takiego stanu myślenia wiązało się z wielowiekową ewolucją poglądów.

Godność człowieka w istotny sposób wpisana jest w chrześcijaństwo. Troska o chorych i niepełnosprawnych należy do zadań Kościoła, gdyż biblijny jego obraz bazuje na tym, co dla Ludu Bożego jest wspólne [Chlewiński i Zaleski 1989, 1231]. Dlatego należy dostrzec, iż każdy człowiek jest „chciany” przez Boga, również ten, który posiada jakąkolwiek niepełnosprawność. Z tego względu prawo bycia członkiem Kościoła przysługuje także osobom z niepełnosprawnościami, gdyż są one integralną częścią społeczeństwa, jak i wspólnoty kościelnej. Zatem osoby z niepełnosprawnościami powinny być objęte nie tylko chrześcijańskim miłosierdziem, lecz również chrześcijańskim nauczaniem [Pyżlak 2020, 40]. Mówił o tym Jan Paweł II podczas konferencji poświęconej niepełnosprawnym, zorganizowanej w 1992 r. przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia: „Często osoby upośledzone, pozbawione normalnej odporności i upokorzone świadomością kalectwa, czują, że ich problemy są lekceważone i zmuszone są prowadzić życie na marginesie społeczeństwa. Opinia publiczna, która poświęca przecież cały czas i uwagę tematowi znikomej nieraz wagi, oraz chwilowym modom i obyczajom, nie okazuje należytego zrozumienia dla tak poważnego problemu”³.

Jan Paweł II idzie dalej w swojej refleksji nad tym zagadnieniem twierdząc, że osoby cierpiące są wybrańcami Bożymi, szczególnie umiłowanymi przez Niego przyjaciółmi, tymi, w których Bóg sobie upodobał, którzy mają do Niego większe niejako prawo, są cennym skarbem Kościoła. Jan Paweł II

² *Niepełnosprawność*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/niepelnosprawnosc;3947453.html> [dostęp: 28.10.2022].

³ *Godność osób z intelektualną niepełnosprawnością*, https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TD/wybierajmy_zycie/itel_niepelnospr.html [dostęp: 28.10.2022].

w swoich pismach i przemówieniach wskazuje, że niepełnosprawność nie jest przypadkiem i fatum, znakiem przekleństwa czy odwrócenia Boga od człowieka, przeciwnie, skoro człowiek swoje życie zawdzięcza miłości Ojca, musi nabyć przeświadczenie o tym, że jego sytuacja życiowa jest dla niego najwłaściwsza, bo taką wybrał kochający Ojciec [Zapotoczny 2014, 108]. Przy tym bardzo często odwołuje się do wsparcia osób z niepełnosprawnościami, także ze strony państwa, w którym żyją. Uznaje, że zaraz za Kościołem, to właśnie państwo powinno być gwarantem praw, jakie tym właśnie osobom przysługują.

Człowiek żyjąc w państwie powinien posiadać odpowiednie gwarancje zapewnione przez ustawodawcę. I tak na straży tych gwarancji stoi Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej⁴. Zgodnie z art. 32 Konstytucji „wszyscy obywatele posiadają zapewnienie równości wobec prawa, a także prawo do równego traktowania przez władze publiczne i zakaz dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny”. Ustrojodawca w Konstytucji nakłada także obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom z niepełnosprawnościami i osobom w podeszłym wieku (art. 68 ust. 3). Konstytucja zobowiązuje także władze publiczne do pomocy osobom z niepełnosprawnościami w zabezpieczeniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej. Poszczególne ustawy i akty podstawowe uszczegóławiają prawa osób z niepełnosprawnościami gwarantowane przez Konstytucję RP.

2. NAUCZANIE KOŚCIOŁA DOTYCZĄCE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Wracając do troski Kościoła o osoby z niepełnosprawnością wskazać należy, że choć zasadniczą rolę w budowaniu wspólnotowości kościelnej odgrywa diecezja jako Kościół partykularny, nad którym pasterską pieczę sprawuje biskup, będący następcą Apostołów i członkiem Kolegium Biskupów, to „parafia jest miejscem spotkania posłannictwa całego Kościoła z wiarą jednostek, rodzin i małych grup religijnych” [Lipiec 2018, 136].

⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

Nauczanie Soboru Watykańskiego II wskazuje, że wspólnotowość parafii ma charakter wertykalny i horyzontalny⁵. Oznacza to, iż jest ona wspólnotą ludzi z Bogiem i między sobą. To zjednoczenie między wierzącymi dokonuje się poprzez słuchanie i głoszenie słowa Bożego, sprawowanie kultu i modlitwę oraz realizację miłości braterskiej⁶. Te aspekty wspólnotowości wzajemnie się przenikają, tworząc wielowymiarową wspólnotę chrześcijan.

Przez wiele wieków osoby niepełnosprawne były postrzegane głównie jako beneficjenci miłości i wsparcia wspólnoty parafialnej. W czasach przedsoborowych wskazywano proboszczom, by w swoich zasobach posiadali spis osób niepełnosprawnych i otaczali je szczególną duszpasterską troską. Rozumiano ją zasadniczo w dwojaki sposób. Po pierwsze była to troska o życie duchowe, głównie sakramentalne, po drugie przychodzenie im ze wsparciem materialnym. Troska o życie duchowe sprowadzała się często do udzielania niepełnosprawnym sakramentów, zwłaszcza spowiedzi i Komunii Świętej, jako że były to podstawowe z sakramentów. Zarówno spowiedź, jak i Komunia Święta miała miejsce dwa razy w roku, tj. w okresie Adwentu i Wielkiego Postu. Bardzo często też łączone było to z rekolekcjami parafialnymi. Praktyka taka wynikała z faktu, że osoby niepełnosprawne traktowane były na równi z chorymi, ponieważ świadomość odrębności osób niepełnosprawnych, jak również ich specyfiki, była na niskim poziomie, także wśród duszpasterzy [tamże, 137]. Osoby z niepełnosprawnością, podobnie jak osoby chore, które samodzielnie nie mogły dotrzeć do kościoła, przywożono, aby mogli oni przystąpić swobodnie do sakramentów. Wszyscy Ci, których dysfunkcja była mała, pozostawiało się w domu i tam też byli odwiedzani przez duchownych. Działo się tak również dlatego, że rodziny, w obawie przed osądem lokalnej społeczności i ewentualnemu wykluczeniu społecznemu, wstydziły się swych niepełnosprawnych członków. Osoby niepełnosprawne w parafiach otrzymywały także pomoc materialną. Najczęściej osoby takie były spotykane zebrząc przed kościołami. Parafie jednak miały obowiązek pomocy potrzebującym, a w ich liczbie także niepełnosprawnym. Większe parafie, które mieściły się zwłaszcza w miastach, prowadziły także działalność około duszpaster-

⁵ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio de Sacra Liturgia Sacrosanctum Concilium* (04.12.1963), AAS 56 (1964), s. 97-134; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 48-78.

⁶ Tenże, *Decretum de apostolatu laicorum Apostolicam actuositatem* (18.11.1965), AAS 58 (1966), s. 837-64; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje...*, s. 377-401.

ską. Były to m.in. szpitale, pełniące w różnych okresach historycznych rolę hospicjów, domów pomocy społecznej, szpitali we współczesnym rozumieniu oraz inne role. Od czasów starożytności na świecie, a w Polsce od czasu chrztu, Kościół miał obowiązek przekazywać część swoich dochodów na działalność charytatywną. Znaczenie w tym zakresie miała również pomoc materialna świadczona w sposób doraźny. Była to głównie pomoc rzeczowa, którą otrzymywały osoby niepełnosprawne i ich rodziny. Ze względu na brak obowiązku rejestracji tego typu pomocy, w wielu wypadkach nie było to rejestrowane, dlatego jej rozmiar i zakres są trudne do precyzyjnego określenia. W obecnych czasach sytuacje te się bardzo często powtarzają, a dzieje się tak, ponieważ proboszczowie nieczęsto prowadzą rejestry osób, do których kierowana jest pomoc, ani nie rejestrują rodzajów tej pomocy [tamże, 138].

Wspomniane spisy osób niepełnosprawnych w parafiach miały za cel nie tylko służyć ewidencji takich osób, ale wiązały się także z zaleceniem odwiedzania ich przez proboszczów. Chodziło tu w szczególności o odwiedzi-ny duszpasterskie poza wizytą kolędową, którą duchowni mieli obowiązek odbywać każdego roku. Wskazywano także, aby proboszczowie odwiedzali domy, w których mieszkały rodziny posiadające członka z niepełnosprawnością częściej, najlepiej regularnie, udzielając im wsparcia duchowego, a także wszystkim ich bliskim. Istotne było także, aby proboszczowie znali sytuację życiową tych rodzin. Uznawano, że odwiedzi-ny kolędowe jeden raz w roku nie dają podstawy do odpowiedniej znajomości uwarunkowań życiowych niepełnosprawnych parafian [Fedorowicz 1960, 1-4].

3. TROSKA WSPÓŁCZESNEGO KOŚCIOŁA O OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE

Obecnie nauczanie Kościoła wskazuje na konieczność ciągłego włączania osób niepełnosprawnych w życie wspólnot⁷. Szczególną wspólnotą w tym zakresie będzie więc parafia. Stwarza ona bowiem możliwości różnorodnego ich podmiotowego zaangażowania, w zakresie każdej funkcji podstawowej. Niepełnosprawni mogą pełnić funkcje liturgiczne: mini-

⁷ Dokument Stolicy Apostolskiej na Międzynarodowy Rok Osób Upośledzonych, „Ateneum Kapłańskie” 76 (1984), z. 1, s. 8-19.

stranta, lektora, mogą śpiewać w chórach parafialnych, scholach dziecięcych i młodzieżowych, a także być nadzwyczajnymi szafarzami Najświętszego Sakramentu. Mogą angażować się w katechezę parafialną oraz przygotowanie dzieci, młodzieży i dorosłych do sakramentów, pracować w poradniach życia rodzinnego. Istnieje także możliwość zaangażowania osób niepełnosprawnych w różnorakie gremia i zespoły parafialne. Do takich zaliczyć możemy m.in. parafialną radę duszpasterską czy ekonomiczną, a także parafialny zespół Caritas. Osoby niepełnosprawne mogą także angażować się w różnorakie przedsięwzięcia o charakterze społecznym i kulturalnym. Jedynym ograniczeniem w tym względzie jest to, które spowodowane jest stopniem niepełnosprawności i fizycznymi możliwościami egzystencji [Lipiec 2018, 139].

Niestety, jak pokazują wyniki badań przeprowadzonych przez pracowników naukowych z KUL, zaangażowanie to jest na bardzo niskim poziomie. Z badań przeprowadzonych przez W. Przygodę wynika, że ponad 1/4 (26,5%) członków parafialnych zespołów Caritas i charytatywnych ma 66 lat i więcej [Przygoda 2012, 23]. Pozwala to przypuszczać, że wśród nich są także osoby, których niepełnosprawność wynika z wieku. Nie jest znany odsetek niepełnosprawnych zaangażowanych w zrzeszenia religijne na terenie parafii. Częstkowe badania wykazały, że niewielki odsetek osób niepełnosprawnych uczestniczących w dedykowanym im duszpasterstwie nadzwyczajnym udziela się we własnych wspólnotach parafialnych [Lipiec 2011, 260]. Warto także zauważyć, że bardzo mały odsetek osób z niepełnosprawnością jest beneficjentami pomocy charytatywnej w swoich parafiach. Według W. Janochy tylko 8% badanych takich osób otrzymało jakąkolwiek pomoc w swojej parafii. Z kolei 3,4% respondentów wskazało na pomoc duchową, a 1,5% na pomoc materialną. Były to: artykuły żywnościowe, odzież, sprzęt AGD. Warto też wskazać, że zdecydowanie częściej taka pomoc skierowana była do mieszkańców parafii miejskich niż wiejskich [Janocha 2011, 211-12].

Dzisiaj Kościół katolicki podejmuje przedsięwzięcia upowszechniające wiedzę o problemach i potrzebach przede wszystkim rodzin z osobą niepełnosprawną. Prowadzi również duszpasterstwo rodzin specjalnej troski, poprzez różnego rodzaju placówki charytatywne wspomaga szczególnie rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej lub kryzysowej. Pod auspicjami Kościoła działa ruch „Wiara i Światło”, skupiający osoby upo-

śledzone umysłowo, ich rodziców, opiekunów i przyjaciół, ale także osoby świeckie i duchowne [Pyźlak 2020, 41].

Stolica Apostolska w dokumencie wydanym z okazji Międzynarodowego Roku Niepełnosprawnych w szczególności zwraca uwagę na zasady duszpasterstwa osób niepełnosprawnych intelektualnie. Dokument ten podejmuje problemy związane z uczestnictwem osób z niepełnosprawnością intelektualną w życiu społecznym i kościelnym. Wyznacznikiem uczestnictwa powinny być standardy integracji, normalizacji oraz personalizacji. Ponadto wskazuje, że jakość społeczeństwa i cywilizacji mierzy się szacunkiem, jaki okazują one najsłabszym ze swoich członków, a więc osobom niepełnosprawnym [Zapotoczny 2014, 104].

Standard integracji przeciwstawia się tendencji do izolowania, segregacji i spychania na margines osoby upośledzone. Ma on wyjść naprzeciw problemowi, z którym spotyka się dziecko niepełnosprawne i dotyczy braku akceptacji dla niego ze strony części społeczeństwa jako osoby ludzkiej, będącej podmiotem nienaruszalnych praw⁸. Św. Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio*⁹ zwrócił uwagę, że w rodzinie dziecko powinno być otoczone szczególną troską, dlatego „[...] należy rozwijać głęboki szacunek dla jego godności osobistej oraz ze czcią i wielkodusznie służyć jego prawom. Odnosić się do każdego dziecka, ale szczególnie ważne staje to się wobec dziecka małego, wymagającego opieki całkowitej, wobec dziecka chorego, cierpiącego lub upośledzonego”.

Osoba upośledzona jest również podmiotem oddziaływania społecznego i duszpasterskiego. Zasada ta opiera się na uznaniu, że osoba ludzka posiada godność i autonomiczną wartość od chwili poczęcia, w każdej fazie swego rozwoju, niezależnie od jej stanu fizycznego, psychicznego czy duchowego [Pyźlak 2020, 42].

Standard normalizacji oznacza natomiast wysiłek społeczeństwa, który zmierza do całkowitej rehabilitacji osób niepełnosprawnych oraz zapewnienia im godnych warunków do życia i pracy, które w sposób maksymal-

⁸ *Rodzina a integracja osób niepełnosprawnych w dzieciństwie i wieku dorastania*, <http://wzrastanie.com.pl/wspolnota-slug--milosierdzia-bl-jana-pawla-ii-w-trosce-o-pogl-ebienie-wiary-i--duszpasterskiego-zaangazowania-na-rzecz-osob-niepelnosprawnych/> [dostęp: 28.10.2022].

⁹ Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica Familiaris consortio de familiae christianae muneribus in mundo huius temporis* (22.11.1981), AAS 74 (1982), s. 82-191; tekst polski w: *Adhortacje Apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Wydawnictwo „M”, Kraków 1996, s. 89-208.

ny zbliżone są do normalnych. Dlatego też osoba obarczona niepełnosprawnością jest podmiotem, który posiada wszystkie prawa i należy jej ułatwić udział w życiu społecznym i w życiu Kościoła we wszystkich wymiarach i na wszystkich poziomach [tamże, 43]. Polega to przede wszystkim na tworzeniu dogodnych warunków rodzinnych, społecznych, prawnych oraz psychologicznych. Należy zwrócić także uwagę na konstruktywne działania w najnowszych badaniach z zakresu szeroko rozumianej medycyny, pedagogiki czy nauki o wychowaniu osób niepełnosprawnych. Warto wykorzystać chociażby fakt, że w pierwszych latach życia dziecka niepełnosprawnego nadal rozwijają się w jego mózgu powiązania, które będą w późniejszych latach odpowiedzialne za różne istotne funkcje, takie jak: uczucia, pamięć czy zachowania¹⁰.

Trzeci ze standardów – standard personalizacji – prowadzi do wyeliminowania skutków upośledzenia, ale także do ochrony godności niepełnosprawnych czy też polepszenia warunków ich życia. Warto dodać, że jego zadaniem jest także wspomaganie ich integralnego rozwoju we wszystkich wymiarach i uzdolnieniach. Osoba niepełnosprawna powinna czuć już w domu rodzinnym, że jest kochana, chciana i ceniona za to, kim jest. Dlatego jakość społeczeństwa mierzy się szacunkiem, który okazują one wobec najsłabszych spośród swoich członków. Osoba niepełnosprawna jest członkiem społeczeństwa i ma nienaruszalne prawo do pełnego życia nie tylko w Kościele, ale i całym społeczeństwie [Dettlaff 2001, 297-311].

W ramach troski o osoby niepełnosprawne Kościół katolicki ciągle podejmuje zarówno mające na uwadze same osoby niepełnosprawne, jak i ich rodziny. Wśród form pomocy niesionej osobom niepełnosprawnym Kościół katolicki, a także organizacje i instytucje społeczne organizują lub wspierają takie działania, jak: ośrodki rehabilitacyjne, zakłady opiekuńczo-wychowawcze, domy opieki społecznej, stacje opieki Caritas oraz warsztaty terapii zajęciowej [Pyżlak 2020, 44]. Polscy biskupi w ramach podejmowanych działań w tym zakresie, podczas trwania II Polskiego Synodu Plenarnego przypominali o prowadzeniu katechezy dla osób niepełnosprawnych, w tym w szczególności dla osób niepełnosprawnych intelektualnie. Dlatego należy zadbać o to, aby wprowadzać do programów studiów wykłady i ćwiczenia z zakresu katechezy specjalnej (DPSP 62). Efektem tych działań powinna być wiedza osoby nauczanej, że Bóg ją kocha i się nią opiekuje.

¹⁰ *Rodzina a integracja osób niepełnosprawnych w dzieciństwie i wieku dorastania.*

Ponadto osobie niepełnosprawnej powinna być przekazywana znajomość najważniejszych wydarzeń z życia Chrystusa w powiązaniu z rokiem kościelnym, rozumienie i pragnienie przyjęcia daru Boga. W tym zakresie warto wymienić sakramenty pokuty, Eucharystii, bierzmowania, a także znajomość podstawowych gestów i postaw liturgicznych (takich jak postawa stojąca, siedząca, klęcząca, milcząca, śpiew, znak krzyża, znak pokoju w odniesieniu do odpowiedniego momentu liturgii). Ważne jest, aby osoby niepełnosprawne nabyły także umiejętność odróżniania dobra od zła i chęci czynienia dobra, znajomości podstawowych modlitw oraz zdolności wyrażania własnej przynależności do Boga i Kościoła [Łysik 2017, 197-98].

Poza podejmowanymi działaniami z zakresu nauczania i szeroko rozumianej katechezy, duszpasterze powinni także zadbać o udogodnienia infrastrukturalne. Mowa tu o zapewnieniu odpowiedniej liczby miejsc do siedzenia podczas liturgii, stosowania konfesjonałów dla osób słabosłyszących oraz dla osób o ograniczonej możliwości poruszania się, a także o odpowiednich podjazdach i wejściach do kościołów i miejsc około kościelnych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Duszpasterze nie powinni także obawiać się przyjmowania do służby ministranckiej, lektorskiej czy scholii liturgicznej dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, że do integracji niepełnosprawnych mogą przyczynić się m.in. wycieczki, pielgrzymki, spotkania towarzysko-kulturalne, wieczornice literackie, a nawet zawody rekreacyjne [Pyżlak 2020, 45]. Wspomniane działania są wprowadzaniem w życie nauczania św. Jana Pawła II, który zwracał uwagę, że również niepełnosprawnych Chrystus wzywa do pracy w swojej winnicy, a ich specyficznym powołaniem jest „uczyć świat, czym jest miłość”¹¹.

Również w liście apostolskim *Salvifici doloris*¹² Papież podkreśla, że ze współdziałania człowieka cierpiącego z łaską Boskiego Odkupiciela mogą zrodzić się wielkie owoce duchowe, które stanowią „przejmującą lekcję dla ludzi zdrowych i normalnych” [Kiciński 2006, 557-60].

¹¹ Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica Christifideles laici* (30.12.1988), AAS 81 (1989), s. 393-521; tekst polski w: *Adhortacje Ojca Świętego...*, s. 271-377, nr 53.

¹² *List apostolski Salvifici doloris Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, kapłanów, rodzin zakonnych i wiernych Kościoła katolickiego o chrześcijańskim sensie ludzkiego cierpienia*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/salvifici.html [dostęp: 29.10.2022].

Kościół w niesieniu pomocy osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom pragnie angażować tzw. środki pomocnicze, które służą duchowemu kształtowaniu człowieka, a zalicza się do nich środki społecznego przekazu czy zrzeszenia zajmujące się rozwojem duchowym i fizycznym¹³. Zaleca się także tworzenie ośrodków tzw. szybkiej pomocy, która wymagana jest w sytuacji krytycznej, a także tworzenia ośrodków odpowiednio wyposażonych do stałego zamieszkania, gdy jest ono niemożliwe w domu rodzinnym. Na umacnianie podmiotowości osób niepełnosprawnych we wspólnocie Kościoła, Jan Paweł II zwraca uwagę w adhortacji *Christifideles laici*, stwierdzając, że nowo określona działalność duszpasterska powinna prowadzić do traktowania niepełnosprawnego „nie jako biernego podmiotu miłości i posługi Kościoła, ale jako czynnego i odpowiedzialnego podmiotu dzieła ewangelizacji i zbawienia” (nr 54). Słowa te zdecydowanie przestrzegają przed takim patrzeniem na niepełnosprawnego, w którym widzi się jedynie beneficjenta działań Kościoła z wyłączeniem pełnego zaangażowania niepełnosprawnych w życie wspólnoty [Grzybowski 1984, 36-41].

Formy pracy duszpasterskiej z niepełnosprawnymi są prawidłowo konstruowane, jeżeli zmierzają do ożywienia i pogłębienia życia religijnego oraz pokazania właściwego sensu życia w cierpieniu. Ponadto przygotowują one do świadomego i czynnego udziału w liturgii, pomagają w rehabilitacji, która prowadzi w konsekwencji do akceptacji swojej niepełnosprawności i pogodzenia się z wolą Bożą. Praca duszpasterzy w środowisku osób niepełnosprawnych powinna wskazywać drogi umożliwiające odzyskanie wiary we własne siły, które ukazują właściwe wzorce osobowe mobilizujące niepełnosprawnych do przeciwstawiania się swoim dysfunkcjom [Pyżlak 2020, 48].

Kościół katolicki ciągle podejmuje wiele wysiłków na rzecz przeciwdziałania marginalizacji niepełnosprawnych w swojej wspólnocie. Wszelkie działania skierowane są zarówno do ogółu wyznawców, jak i do osób, które posiadają niepełnosprawność oraz ich rodzin. Duszpasterze i cały Kościół umożliwiają więc takim osobom ich podmiotowe zaangażowanie we wspólnotach lokalnych, parafialnych oraz podejmuje ciągłe działania zmierzające do formacji wszystkich członków wspólnoty wierzących. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom osób niepełnosprawnych oraz trudnościom, z ja-

¹³ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Declaratio Gravissimum educationis* de Educatione Christiana (28.10.1965), AAS 58 (1966), s. 728-39; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje...*, s. 314-24.

kimi się mierzą, Kościół coraz częściej pomaga im w wyjściu z zamkniętego świata powstałej izolacji i umożliwia im podejmowanie różnorodnych zadań w Kościele. Inicjatywą, która w dzisiejszych czasach zyskuje na znaczeniu, jest tworzenie przez chrześcijan wspólnot życia. Pomagają one otwierać niepełnosprawnych na Boga i Kościół, tym samym pozwalając odkrywać własne specyficzne miejsce w jego wspólnocie [Lipiec 2018, 147].

ZAKOŃCZENIE

Papież Jan Paweł II w 1987 r. mówił, że miarą wartości społeczeństwa jest sposób, w jaki traktuje tych najsłabszych. Należy pamiętać, że to właśnie brak umiejętności zaakceptowania istnienia w społeczeństwie niepełnosprawności czyni ze zdrowych ludzi niepełnosprawnych. Spojrzenie na niepełnosprawność przez pryzmat słów Jana Pawła II może ukazać dla wielu dotąd nieznaną perspektywę otwartości i miłości wobec tych, którzy potrzebują wsparcia. Dzisiaj Kościół wskazuje, że osoby z niepełnosprawnościami mogą nie tylko wnieść coś wartościowego do wspólnoty Kościoła, ale także są pełnoprawnymi członkami tej wspólnoty, którym należy zapewnić właściwe miejsce. Z pewnością jest to długotrwały proces uświadamiania sobie i innym, że niepełnosprawni mają taką samą godność, jak wszyscy inni, a praca z nimi może stać się pasją, której warto poświęcić swoje życie i swoje talenty. Wspólnota Kościoła staje się tym bardziej bogata duchowo, im bardziej otwiera się na tych, którzy zostali częściowo odrzuceni lub marginalizowani przez społeczeństwo. Jak mawiał św. Jan Paweł II „niepełnosprawność nie jest ostatnim słowem w życiu. Ostatnim słowem jest miłość. Twoja, moja, nasza miłość, która nadaje życiu sens”¹⁴.

PIŚMIENNICTWO

- Chlewiński, Zdzisław, i Zbigniew Zaleski. 1989. „Godność.” W *Encyklopedia Katolicka*, t. 5, kol. 1231. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Dettlaff, Rafał. 2001. „O godności ludzi z upośledzeniem umysłowym w nauczaniu Jana Pawła II.” *Studia Gdańskie* 14:297-311.

¹⁴ *Kościół jest dla was gościnnym domem. Homilia wygłoszona w dniu Jubileuszu Niepełnosprawnych Jubileusz Niepełnosprawnych* (03.12.2000), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/niepelnosprawni_03122000.html [dostęp: 19.11.2022].

- Fedorowicz, Tadeusz. 1960. *Uwagi o duszpasterstwie niewidomych*. [mps w archiwum Krajowego Duszpasterstwa Niewidomych w Warszawie].
- Grzybowski, Michał. 1984. „Kościół wobec osób niepełnosprawnych. Aspekty historyczne.” *Ateneum Kapłańskie* 76:36-41.
- Janocha, Witold. 2011. *Religijność osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Studium socjologiczno-pastoralne*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Kiciński, Andrzej. 2006. „Niepełnosprawnych intelektualnie duszpasterstwo.” W *Leksykon teologii pastoralnej*, red. Ryszard Kamiński, 557-60. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Lipiec, Dariusz. 2018. „Przeciwdziałanie marginalizacji niepełnosprawnych w życiu wspólnotowym Kościoła.” *Polonia Sacra* 4 (53):135-49.
- Łysik, Barbara. 2017. „Niepełnosprawność intelektualna jako peryferie?” *Studia Pastoralne* 13:197-98.
- Przygoda, Wiesław. 2012. *Apostolski wymiar wolontariatu charytatywnego w Polsce. Studium teologicznopastoralne na podstawie badań wolontariuszy z parafialnych zespołów Caritas*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Pyźlak, Grzegorz. 2020. *Troska o rodziny w sytuacjach trudnych*. Lublin: Wydawnictwo i Drukarnia Diecezji Rzeszowskiej.
- Zapotoczny, Robert. 2014. „Osoba niepełnosprawna w Kościele.” *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 1 (22):103-26.

Troska Kościoła katolickiego o osoby z niepełnosprawnością

Streszczenie

Kościół katolicki w swojej działalności kieruje się przede wszystkim misją wsparcia każdego człowieka. W sposób szczególny wsparciem otacza osoby z niepełnosprawnością. Pokazuje, że pomimo dysfunkcji, słabości i ograniczeń osobom takim powinna przysługiwać taka sama godność, jak i pełnosprawnym. Zadanie opieki nad wiernymi powierzone zostało biskupom. Aby jeszcze lepiej dotrzeć do wiernych, Kościół kieruje swoją pomoc poprzez działanie instytucji mu podległych. Nauczanie Kościoła nakazuje pełne włączanie niepełnosprawnych w życie lokalnych społeczności, jakimi są parafie oraz w życie instytucji na szczeblu ponad parafialnym. Artykuł ma na celu przekrojowe ukazanie nauczania oraz form wsparcia, a jakie Kościół katolicki oferuje swoim wiernym, a w sposób szczególny osobom niepełnosprawnym.

Słowa kluczowe: Kościół katolicki; niepełnosprawność; godność; wsparcie; cierpienie

The Catholic Church's Concern for People with Disabilities

Summary

The Catholic Church, in its activities, is guided above all by its mission to support every person. It particularly supports people with disabilities. It shows that, despite

their dysfunctions, weaknesses and limitations, such people should be entitled to the same dignity as those without disabilities. The task of caring for the faithful has been entrusted to the bishops. In order to reach out even more to the faithful, the Church directs its assistance through the action of institutions under its authority. The Church's teaching mandates the full inclusion of people with disabilities in the life of local communities such as parishes and in the life of institutions at supra-parochial level. This article aims to give a cross-sectional overview of the teaching and forms of support that the Catholic Church offers to its faithful, and in particular to people with disabilities.

Keywords: Catholic Church; disability; dignity; support; suffering

Information about Author: PAWEŁ ROBAK, MA – The John Paul II Catholic University of Lublin; correspondence address: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: pawel.robak@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0003-2393-6189>